

Institutional Changes in Businesses and the Importance of Quality Management Systems for Economic Development: The Case of Turkey*

Ayla YAZICI¹ & Resül YAZICI²

Keywords

Development,
Institutional
Economics,
Corporate
Governance,
Waste, Quality
Management
Systems

Abstract

As a basic structure of economic development, processes, including enterprises production and household's consumption decisions, if they are left to market conditions or to subjective valuations, can lead to serious problems. Because in the competitive environment, which is getting more destructive, especially with the effects of globalization, planless workings and emotional behavior can do considerable harm to the activities of institutions. Mistakes made in the decision making process during the execution of activities can cause to problems both in micro and also in macro scale; for instance leading to environmental issues such as global warming and therefore leading to problems intercepting sustainable development.

Quality management systems try to regulate the micro scale parts of these problems, reflected in businesses performance. Thus, providing production and consumption can be carried out conscious and without wasting. In Turkey, where are shortcomings in achieving institutionalization and in regulating and supervising markets, it is important to create at least an awareness in businesses. Therefore before regulating and supervising markets, encouraging businesses to establish and operate quality management systems, would be an important step.

In this study, it is tried to examine in which areas improvements can be obtained, by ensuring businesses in Turkey to establish and to run quality management systems and by encouraging them in this direction.

* World Economic Research Institute (WERI), Piomento Sosyo-Ekonomik Araştırma Enstitüsü (IRES) ve Ostrava Teknik Üniversitesi İktisat Fakültesi tarafından 25-27 Ocak 2017 tarihleri arasında Roma, İtalya'da düzenlenmiş olan Beşinci Uluslararası İktisat Kongresi'nde özet bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Assistant Prof.Dr., Anadolu University, Faculty of Economics and Administrative Science, Department of Economics.

² Corresponding Author. Assistant Prof.Dr., Bilecik Seyh Edebali University, Faculty of Economics and Administrative Science, Department of Economics, resul.yazici@bilecik.edu.tr

İşletmelerde Kurumsal Değişim ve Ekonomik Kalkınmada Kalite Yönetim Sistemlerinin Önemi: Türkiye Örneği*

Anahtar Kelimeler
Kalkınma,
Kurumsal İktisat,
Kurumsal Yönetişim, İsrاف,
Kalite Yönetim Sistemleri

Özet

Ekonomide kalkınmanın temel yapıları olan işletmelerdeki üretim ve hanehalklarındaki tüketim kararlarını içeren süreçlerin, kendi halinde piyasa koşullarına veya subjektif değerlemelere bırakılması önemli sorunlara yol açabilmektedir. Çünkü özellikle küreselleşmenin de etkileri ile iyice kızışan rekabet ortamında, plansız çalışmalar ve duygusal davranışlar kurumların faaliyetlerine önemli zararlar verebilmektedir. Faaliyetlerin icrasındaki karar alma süreçlerinde yapılan hataların, sadece mikro ölçekte sorunlara yol açmadığı aynı zamanda makro ölçekte de küresel ısınma gibi çevre meselelere dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmanın önünü kesecek problemlere yol açtığı görülebilmektedir.

Bu problemlerin işletmelerin performansına yansıyan mikro ölçekteki kısımlarını düzenlemeye çalışan kalite yönetim sistemleri, üretimin ve tüketimin bilinçli ve israf etmeden gerçekleştirilebilmesini sağlayabilmektedir.

Türkiye’de kurumsallaşmanın başarılmasında ve piyasaların düzenlenmesi ve denetlenmesinde eksikliklerin olduğu bir ortamda hiç olmazsa işletmelerde bu yönde bir farkındalığın oluşturulabilmesi önem kazanmaktadır. Bunun için de piyasaların düzenlenmesi ve denetlenmesinin başında, işletmelerin kalite yönetim sistemlerini kurması ve çalıştırmasının teşvik edilmesi önemli bir adım olabilecektir.

Bu çalışmada da, Türkiye’deki işletmelerin kalite yönetim sistemlerini kurması ve çalıştırmasının sağlanması; hatta gerekiyorsa bu yönde teşvik edilmesinin hangi alanlarda iyileştirmeleri sağlayabileceği değerlendirilecektir.

1. Giriş

Ekonomide kalkınmanın temel yapıları olan işletmelerdeki üretim ve hanehalklarındaki tüketim kararlarını içeren süreçlerin, kendi halinde piyasa koşullarına veya subjektif değerlemelere bırakılması önemli sorunlara yol açabilmektedir. Çünkü özellikle küreselleşmenin de etkileri ile iyice kızışan rekabet ortamında, plansız çalışmalar ve duygusal davranışlar kurumların faaliyetlerine önemli zararlar verebilmektedir. Faaliyetlerin icrasındaki karar alma süreçlerinde yapılan hataların, sadece mikro ölçekte sorunlara yol açmadığı aynı zamanda makro ölçekte de küresel ısınma gibi çevresel meselelere dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmanın önünü kesecek problemlere yol açtığı görülebilmektedir.

Bu problemlerin işletmelerin performansına yansıyan mikro ve makro ölçekteki kısımlarını düzenlemeye çalışan kalite yönetim sistemleri, üretimin ve tüketimin bilinçli ve israf etmeden gerçekleştirilebilmesini sağlayabilmektedir.

Türkiye’de kurumsallaşmanın başarılmasında ve piyasaların düzenlenmesi ve denetlenmesinde eksikliklerin olduğu bir ortamda hiç olmazsa işletmelerde bu yönde bir farkındalığın oluşturulabilmesi önem kazanmaktadır. Bunun için de piyasaların düzenlenmesi ve denetlenmesinin yanında, işletmelerin kalite yönetim sistemlerini kurması ve çalıştırmasının da teşvik edilmesi önemli bir adım olabilecektir.

Bu yaklaşımla tezimiz, Türkiye'deki işletmelerin kalite yönetim sistemlerini kurması ve çalıştırmasının sağlanması yönünde teşvik edilmesidir. Böylece hem işletmeler hem de ulusal ölçekte kurumsallaşma adına önemli kazanımlar sağlanabilecektir. Çalışmada şirketlerin kuruluş aşamasında KYS'lerine sahip olmasının, bu bilinçle fizibilite etüt çalışmalarını yapmasının hangi alanlarda iyileştirmeleri sağlayabileceği değerlendirilecektir.

2. Kurumsallaşma, Kurum, Kuruluş ve Kurumsal Değişim Kavramlarına Genel Bakış

Basit bir tanımla kurumsallaşma, bir bireyin aile yaşamında, bağlı olduğu toplumda, kurum ve kuruluşlarda, hatta tüm uluslararası gruplarda gerçekleştirdiği her türlü etkileşim ve iletişim süreçlerinin belirli kurallara bağlı olmasını ifade eder.

Bireyin bütün sosyal yapılar ile gerçekleştirileceği eylemlerden en önemlilerinden biri olarak şüphesiz ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü işletmelerdeki (kuruluşlardaki) görevlerini gösterebiliriz. Bu kuruluşların çalışma kurallarını düzenleyen ve denetleyen yapılar olarak kurumlar da, gerek gündelik hayatın gerekse de ekonomik hayatın belirsizliğini azaltan kuralları belirlerler.

Kurumsal değişimi de, kurumların koyduğu kurallara göre kuruluşların kendilerini adapte etme veya etkileşimde bulunma süreci olarak ifade edebiliriz. North'a (2010: 9) göre de kurumlar, bir toplumda oynanan oyunun kurallarıdır; daha formel bir anlatımla, insanlar arasındaki etkileşimi biçimlendiren, insanların getirdiği kısıtlamalardır. Kurumlar sonuç olarak, etkileşimin teşvik unsurlarına belli bir yapı kazandırır. Teşvik, siyasi, ekonomik veya toplumsal olabilir. Kurumsal değişim, zaman içinde toplumların nasıl evrimleştiğini belirler; bu yüzden de, tarihsel değişimi anlamının anahtarını oluşturur.

3. Ekonomik Kalkınmada ve İşletmelerde Kurumsal Değişimin Önemi

Ulusal ölçekte ekonomik kalkınmanın başarılabilmesi her geçen gün zorlaşmaktadır. Çünkü arz fazlasının olduğu küreselleşmiş bir dünyada yer alabilmek, mevcut standartlarda hatta üstünde mal ve hizmet üretebilmek, kalkınmanın başarılıp büyüme aşamasına geçilebilmek için çok dinamik olmak gerekir.

Günümüzün küresel piyasalarında yer alabilme başarısını gösterecek rekabetçi ürünlerin veya onları üretecek işletmelerin ortaya çıkmasını sağlamak için ekonomik kalkınmanın başarılıp olması gerekir. Bu da işletmelerde kurumsal değişimin sürekliliğini sağlayacak ve onu içselleştirecek bir kültürün egemen olmasıyla; buna ortam sağlayacak düzenlemelerin hayata geçirilmesiyle ve/veya teşvik edilmesiyle mümkündür.

Daha genel bir bakışla tüm üretim koşulları, kurumsallaşmış ve kapsayıcı bir yaklaşımla planlanmalı ve yönlendirilmelidir. Dumludağ'a (2014: 20) göre yeni kurumsal iktisat, kurumların içinde yerleşik olan, piyasaları destekleyen, toplumsal yatırımlara ve büyümeye olanak sağlayan teşvik mekanizmalarına vurgu yaparak kalkınma sorununa yaklaşmaktadır. Farklı ekonomik performansları açıklamada hem mikro hem de makro analizler kullanılmaktadır. Mikro analiz kurumların ekonomik işlemler ve davranışlar üzerindeki etkisini, ekonomik

faaliyetlerin organizasyonunu ve mülkiyet haklarının ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisini incelerken, makro analizler kurumlar, kamu sektörü, yönetim gibi alanlara odaklanmaktadır. Bazı durumlarda kurumsal analizlerde mikro ve makro perspektifler bir araya gelebilmektedir.

Bu yüzden kurumsal değişimin başlatılabilmesi için işletmelerde öncelikle beşeri sermayeyi merkeze alan, ona değer verildiğini, işin içine katıldığını gösteren yapılanmanın yani kurumsallaşmanın başlatılması gerekir. Çünkü üretim ve tüketim kararları ve bunların gerçekleşme döngüleri kısacası ekonomik eylemler hanehalkı tarafından, ya talep kısmında ya da arz sürecinde yer almasıyla, işletmelerde (kuruluşlarda) gerçekleştirilmektedir.

Demek oluyor ki başarı veya rekabet her koşulda onlar (yani müteşebbis veya çalışan rollerindeki hanehalkı) sayesinde gerçekleştirilebilecektir. Çünkü rekabet için yeniliği, yenilik için süreçlerde sürekli iyileştirmeyi, iyileştirebilmek için gözlemlemeyi ve/veya ölçmeyi beşeri sermaye sağlayacaktır. Bunun için de neyin ölçüleceğinin bilinmesini yani üretim aşamalarındaki yönetim standartlarının belirlenmesini, tüm süreçlerin adının konmasını sağlayan Kalite Yönetim Sistemleri (KYS) kurulmalı ve işletilmelidir. Çünkü işletmenin nihai mal ve hizmet üretimindeki bütün süreçlerini tüm dinamikleriyle içine alan, tanımlayan KYS'dir. Zira işletmenin tüm paydaşları olan çalışanlarını, hissedarlarını, tedarikçilerini, müşterilerini ve toplumu içine alan bu sistem sayesinde kurumsallaşmanın temeli atılmıştır. Böylece işletme adına sürdürülebilirlik, ulusal ekonomi için de ekonomik kalkınma adına önemli bir girişim başlatılmıştır.

Bireyi merkeze alan bu kurumsal değişim gerçekleştiğinde Ertürk'ün (1993: 166) amaçladığı aşağıdaki kazanımlar da mümkün olacaktır:

1. Her bireye gizli güçlerini ve yeteneklerini hakkıyla geliştirme olanağı sağlamak
2. Her bireyin toplumda güçleri ve ilkelerine uygun düşen işleri tutması ve yaşamını sürdürmesi için gerekli şartları hazırlamak
3. Her bireyin tuttuğu işin karşılığını hakkaniyetle almasını olanaklı kılmak
4. Her bireyin kendi kaderini tayinde söz sahibi olmasına, yani toplumsal uygulamayı kendi gücünce etkileyebilmesine fırsat verecek düzeni oluşturmak.

Bireyin bu kazanımları sayesinde birey değişirse toplum değişir felsefesiyle, toplumsal kalkınma aşamasından büyüme safhasına, daha üst bir refah seviyesine kolayca geçebilecektir.

4. Kalite Yönetim Sistemlerinin Kuramsallaşma Sürecinde Önemi

İşletme yönetimlerinin temel hedefi, belirli amaçlara yönelik olarak bir araya getirilen fiziki ve beşeri sermayenin çabalarını organize ederek ekonomik faaliyetleri gerçekleştirmektir. İktisadi bir yaklaşımla bu faaliyetler, işletmelerde üretim faktörlerinin minimum kullanımı ile çıktının nasıl artırılabilirliğini yani karı çoğaltmak için gerekli işleri etkin bir şekilde planlamayı ve yürütmeyi çabalamaktadır.

İşletmelerin kısa dönemde sadece kar elde etmek hedefi bazı risklerin göz ardı edilmesine yol açabilmektedir. Çünkü işletmelerdeki bu faaliyetlerin her bir

prosedürü, belirli bir sistematığe ve kurallara göre gerçekleşmektedir. İster reel sektör de isterse hizmet işletmesinde olsun kuruluşun işleyişindeki bütün süreçlerde belirli kuralların olması ve bu kuralların mümkün olduğunca yazılı olması, mikro anlamda etkinliği makro yaklaşımla kurumsallaşmayı artıracaktır. Fakat yeni kurulan işletmelerde tecrübe veya kültür birikimi olmadığından yani kurumsallaşma gerçekleşmediğinden risklerle karşı karşıya kalınması kaçınılmaz olacaktır.

O zaman yeni kurulan işletmeler ne yapmalıdır? sorusunun cevabı: Geçmişin bugüne ve geleceğe aktarılmasıyla başka bir ifadeyle geçmişte edinilen tecrübelerden dersler çıkararak revize edilen üretim süreçlerini veya daha alt prosesleri tanımlayarak oluşturulmuş KYS yeni kurulan işletmelerde zorunlu hale getirilmelidir. Çünkü aşağıda örnek olarak basitçe verdiğimiz süreçler, tecrübeler ışığında oluşturulmuş KYS ile başarılı bir şekilde yönetilebilmektedir.

Kısacası KYS'nin kurulduğu işletmelerde veya yapılarda prosesler daha etkin bir şekilde işleyebilmekte ve sistemler işletme ihtiyaçlarına göre revize edilebilmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşım devam ettiği sürece kurumsallaşma yolunda önemli adımlar atılmış olmaktadır. KYS'nin işletmenin işleyişine, proseslerine nasıl baktığı konusuna ait basit bir örnek şu şekilde verilebilir:

- Bir işletmenin kurulmasına karar verilmesinden nerede kurulacağına kadar gerekli analizler yapıldı mı? Piyasanın firmaya ihtiyacı var mı? Firmanın maddi/beşeri sermayesi yeterli mi? Her türlü lojistik ihtiyaçları tanımlandı mı? Yaratacağı olumlu olumsuz dışsallıklar hesaplandı mı? vb.
- İşletmede departmanların iş akışları belli midir? İnsan kaynakları, muhasebe, satın alma, finansman, üretim, pazarlama vb.
- Mal veya hizmet üretiminin nasıl gerçekleşeceğine ait proseslerdeki riskler tanımlandı mı? Bertaraf edildi mi? Bertaraf edilemeyenler taşınabilir seviyelere çekildi mi?
- Süreçlerdeki prosedür ve talimatlar yazıldı mı? (Bu talimatlar, yapılanları ölçmek, iyileştirmek ve denetlemek için İç ve Dış Denetçilere referans olacaktır)
- Tüm süreçlerde çalışanların ne tür yeterliliklere sahip olmaları gerektiği (ki bu da kendi içinde alt detayları olan bir procestir) yani elemanların nasıl işe alınacakları, işletmede veya procesteki yetki ve sorumluluklarının ne olacağı gibi süreçler tanımlandı mı?
- Makro anlamda işletmenin ulusal veya uluslararası pazar koşullarında nasıl varlık göstereceği, fırsat ve riskleri tanımlandı mı?
- İşletmenin ulusal ve uluslararası ekosistem ile nasıl bir etkileşim içinde bulunulacağı konusunda gerekli standartlara uyum çalışmaları yapıldı mı? vb. bütün prosesler eksiksiz olarak belirtilmelidir.

Fakat bunun gibi soruların sorulmaması, kuralların işin başında belli olmaması olsa bile takip edilmemesi bazı risklerle karşı karşıya kalınmasına yol açacaktır. Bunun maddi anlamdaki karşılığı ya maliyet yükselmesi ya da maruz kalınan zarar sonucunda iflas olabilir.

Sektörün veya kuruluşun kendi şartlarına göre KYS'nin özel olarak geliştirilmesi ve uygulamaya konulması gereken koşulların yazılı hale getirilebilmesi kurumsallaşma ile ilgilidir. Bu başarılabilir ise karşı karşıya kalınan riskler ve dolayısıyla maliyetler tekrar ederek artacaktır. Çünkü ortaya çıkan risk ve katlanılan maliyetler ya hiç öngörülmemiştir ya da gerçekleşikten sonra neden kaynaklandığına ait notlar alınmamıştır. Sonuç olarak bu (kötü veya iyi) tecrübeler gelecekle paylaşılmadığı için tekrar tecrübe edilmek zorunda kalınmaktadır.

Dolayısıyla bütün sosyal veya ekonomik yapılar için çok önemli olan kurumsallaşmanın başarılmadığı bir durumda (ki günümüzün artan rekabet dünyasında ve kar marjlarının çok düştüğü bir ortamda), risklerin yönetilemez hale gelmesi iflas ile karşı karşıya kalmayı kolaylaştırır. Mikro anlamda firmanın veya sektörün piyasadan silinmesinin etkileri yanında, makro anlamda ülke ekonomisinde yaratacağı olumsuzluklar daha büyük olacaktır.

Böylece özellikle Türkiye ekonomisinde kıt olan üretim faktörlerinde bırakın etkinliği artırmayı, mamul geliştirmeyi sağlamayı; aynı hataların sürekli yapılması hem firma hem de ülke kaynaklarının heba edilmesine yol açacaktır. Çözüm kurumsallaşmanın önemli bir adımı olan süreçlerin işin başında tanımlanmasını içeren uluslararası standart olan KYS'nin kurulması ve işletilmesidir.

5. Türkiye'de Kurumsallaşmanın Sağlanmasında Önemli Bir Adım İşin Başında Atılmalıdır: Şirket Kuruluş Sürecinde Yapılması Gereken Ön Kontrollere İlişkin Öneriler

Türkiye ekonomisi sahip olduğu coğrafi konumu³, genç nüfusu gibi olumlu nitelikleriyle çok dinamik bir yapıya sahip olduğu kadar bir o kadar da kırılgan bir yapıya sahiptir. Ekonomik kırılganlığı artıran olumsuz özellikleri nedeniyle ülkede yaşanan krizler veya yapısal dönüşümler, kurumsal hafızaya da çok çabuk yansımaktadır. Yani geçmişten ders alıp, aksak yönleri düzeltme kültürü (kurumsallaşma) yerine tüm yapıyı kökten değiştirmeye yönelik kararlar alınmaktadır. Bu da kuruluşlarda sürekliliğin⁴ sağlanmamasına, tekrar eden deneme yanılma dönemlerinin yaşanmasına yol açmaktadır.

Bu acı tecrübelerin ortaya çıkardığı gerçek, kurumsallaşma yolunda temel düzenlemelere gidilmesi gerektiğidir. Bunun için de başta kamu kurumlarında,

³ Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla İpek Yolu ekonomileri içinde stratejik bir konuma sahiptir. Avrupa ve Asya topraklarının tam ortasında bulunan Anadolu toprakları, İpek Yolu'nun geçiş güzergâhında yer aldığından ve aynı zamanda Türkiye'nin, Orta Asya coğrafyasıyla olan akrabalık ve kültürel bağları, ekonomik, siyasi ve sosyal entegrasyonda büyük avantaj sağlamaktadır (Tezer,2016).

⁴ Sürekliliğin sağlanması için süreçlerin tanımlanması ve uygulanması, kuşaklar ve bireyler arasında geçişin sağlanması kurumun hafızasının etkinliğini ve devamlılığını sağlayacak ve rekabet açısından önemli adımlar atılmasında yardımcı olacaktır. (...) Kurumsal hafızanın sürekliliği, organizasyonların kişilerden bağımsız, fakat yine de kişilerin kurum yapısına sahip çıkmalarıyla doğru orantılıdır. Bu nedenle insan yine ve her zaman kurum için en önemli değişmez faktördür. Ne yazık ki, özellikle devlet kurumlarımız hafıza yoksunu oluyorlar. Çünkü yapılanlar kişiye bağımlı kalmakta ve öncekilerle ilgili hiçbir bilgi bir sonraya aktarılamamaktadır. Bilginin artık güç sayıldığı günümüz dünyasında bu, bizim kurumlarımızın bir ayıbı olarak ortaya çıkmaktadır. Kurumsal hafızanın olmadığı hiçbir organizasyonda kurum kültüründen söz etmek mümkün değildir. Kurum kültürünün oluşmadığı organizasyonlar ise sürekli bocalamaya, dolayısıyla vizyonsuz ve misyonsuz kalmaya mahkûmdurlar (Yereli, 2017).

bilhassa düzenleyici denetleyici kuruluşlarda kurumsallaşma felsefesinin oluşturulması gerekmektedir. Özellikle kişilere bağlı olmayan bir anlayışla, tecrübelerin geçmişten geleceğe aktarılacağı ve kurumsal hafızanın sürekliliğinin sağlanacağı bir kurum kültürü bilinci sağlanmalıdır. Bu yüzden de ulusal anlamda kurumsallaşmaya önem verildiğinin en önemli bir göstergesi olarak, düzenleyici ve denetleyici kurumların (burada adı geçen, şirket kuruluşlarına izin veren kurumların veya komisyonların) kapsayıcı bir bakışla iş yapıyor olmasının şartları hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

Böyle bir misyonla çalışacak bu kurumlar⁵: Ülkenin yeniden yapılanmasında; ekonomik ve sosyal yaşama ait sistemin rasyonelleştirilebilmesinde; kurumsallaşma ilkelerinin uygulanabilmesinde; piyasa aksaklıklarının giderilebilmesinde; kayıt dışı, yasa dışı ekonomik faaliyetlerin ortadan kaldırılabilmesinde; piyasaların popülist hükümet müdahalelerinden kurtarılabilmesinde; kısacası toplumsal mükemmelliğe ulaşabilmede ve ekonomik anlamda israfın önlenmesinde önemli görevleri yerine getirebilecektir. Özetle bu yapıların, siyasal sistemden bağımsız; herkesi kapsayan; saydam ve hesap verebilen yapısıyla; oyunun kurallarını koyan ve denetleyen olması gerekir⁶.

Kalite Yönetim Sistemleri de, geçmişte edinilen tecrübelerden dersler çıkarılarak oluşturulmuş olduğu için yeni kurulan işletmelerde oluşturulmuş olması veya fizibilite etüt çalışmalarının bu yaklaşımla yapılması zorunlu hale getirilmelidir demistik. Yani KYS, işletmelerin kuruluş sözleşmesinde atıf verilen veya onun tamamlayıcısı durumunda eki olmalıdır. Çünkü ülkenin kaynaklarının heba edilmemesi için şirketin kuruluş öncesi gerekli araştırmaları yapıp yapılmadığının bir göstergesi, şirketlerde kurulan veya hazırlıkları yapılan KYS'leri olabilir.

Bu yüzden yetkili düzenleyici otorite veya burada önerilen komisyon⁷ KYS'ne hazırlık yapan veya ona sahip olan bir şirketin kuruluşuna daha kolay izin verebilir. Komisyon, kuruluşuna izin vereceği şirket için KYS'nin kontrolü yanında öncelikle aşağıdaki temel soruları sorarak şirket amacının ve varlığının piyasa ile uygunluğunu test etmelidir:

⁵ Acemoğlu ve Robinson'a (2016: 407) göre de, mülkiyet haklarını hayata geçiren, eşit rekabet şartları sağlayan ve yeni teknoloji ve becerilere yatırım yapmayı teşvik eden kapsayıcı ekonomik kurumlar, ekonomik büyüme konusunda çoğunluğun kaynaklarının azınlık tarafından sömürülmesi amacıyla yapılandırılan ve mülkiyet haklarını korumayı ya da ekonomik faaliyet için teşvik sağlamayı başaramayan sömürücü ekonomik kurumlardan daha elverişlidir.

⁶ Aksi durumda Rodrik'e (2014: 41) göre piyasalar, katılımcıların yolsuzluk ya da rekabet karşıtı davranışlar içerisine girmesi hakkında çöker. İşlem maliyetlerinin, teknolojik ve diğer parasal olmayan dışsallıkların içselleştirilmesini engellemesi halinde de çöker. Ayrıca, eksik bilginin etik tehlikeler ve olumsuz seçimlere yol açması halinde de çöker.

⁷ Ticaret Odalarında ve/veya Ticaret Sicil Müdürlüklerinde şirket kuruluş işlemlerine karar verecek birim (komisyon), kurumsallaşmanın temelini atıyor olma bilinciyle çalışmalı. Komisyonca, Rekabet Kurumu'ndan, TÜRKAK (Türk Akreditasyon Kurumu)'ndan, Vergi Dairesinden, Ticaret Odası İlgili Meslek Komitesi'nden, Tüketiciyi Koruma Derneği'nden temsilciler olması kurumsallaşma anlamında önemli bir adım olacaktır. Bu ortak çalışma kurumsallaşmanın ulusal çapta gerçekleşmesi, yönetişimde başarı sağlanabilmesi için güzel bir örnek olacaktır. Aysan'a (2014: 70) göre de, yönetişiminizi güçlendirin tavsiyesi, kurumlarınızı değiştirin tavsiyesinden daha nazik, daha masum, daha çekici ve daha kolay pazarlanabilir gözükmektedir.

- **Piyasaya girmek isteyen işletmenin ve ortaklarının maddi ve beşeri sermayesi yeterli mi?**

Şirket kuruluşundaki cari geçerli uygulamada tek bakılan maddi sermayenin asgari limitlerde olmasıdır. Türk Ticaret Kanunu da alt limitleri belirlemiştir. (Limited Şirketlerde 10.000 TL Anonim Şirketlerde 50.000 TL) Şirket kurmayı düşünen girişimciler de masraf az olsun diye çoğu kez bu alt limitlerden kuruluyor. Şirketin yapacağı işle orantılı bir aktif-pasif dengesi var mı? Sektör ortalamalarına uygun mu? vb. sorular sorulmuyor⁸. Şirket ortaklarının yapacağı işle ehliyeti- yeterliliği var mı? Maddi sermaye nereden buldun? veya taahhüt ettiğin sermayeyi bulabilecek misin? vb. sorular sorulmuyor. Kurumsallaşmanın artırılabilmesi için her şeyin aslına uygun olmasının sağlanması gerekir. Masraf doğuran, kuruluş giderlerini artıran unsurlar azaltılmalı veya KYS'ini kuran işletmelerden alınmamalı.

İşletmenin veya ortaklarının beşeri sermayesi yeterli mi? Sorusunda da uygulamada sadece belli alanlarda, örneğin sağlık, güvenlik şirketi vb. doktor olma-eski polis olmak gibi şartlar arandığı görülmektedir. En kötü bir örnek inşaat sektöründe kolayca müteahhit olmak gösterilebilir. Bu uygulamanın bina üretimindeki kaliteye nasıl yansıdığını görmekteyiz. Bu olumsuzlukların önlenmesi için belli işlerde müteahhibis olabilmek için ilgili alanda üniversite mezunu olmak şartı getirilmelidir veya şirkette ilgili alanda mezun birinin ortak olması sağlanmalıdır. Bazı iş kollarında da ilgili alanda üniversite mezunu istihdam edilmesinin teşviki yaygınlaştırılmalıdır.

- **Piyasaya girmek isteyen işletmenin arz kapasitesine piyasanın ihtiyacı var mı?**

Piyasada birbirini taklit etme şeklindeki girişimlere, arz fazlasına yol açan uygulamalara izin verilmektedir. Bu da kaliteyi de bozan rekabetçi uygulamalarla hem tüketicinin hem de devletin zararına yol açmaktadır. Yani devlet (ortağı olduğu) vergi mükellefini korumak için piyasada öldürücü rekabete yol açacak piyasaya girişlere izin vermemelidir. Çünkü piyasanın sahip olduğu toplam potansiyel talebin üzerinde arz yaratılması, işletmelerin zarar yazmasına veya iflasına bu da maliyenin vergi tahsilatının azalmasına ve sonrasında piyasada kalan firmanın da tüketici aleyhine icraatlar gerçekleştirmesine yol açacaktır.

- **İşletme sürdürülebilirlik ve değişen ihtiyaçlara cevap verebilmek için vizyona sahip mi?**

İşletmenin misyon tanımlanması ve buna göre departmanların vizyonları uyumlu mu? Şirket değişen talepleri karşılayabilmek, gelişmeyi sağlayabilmek için bir bakış açısına ve buna uygun Araştırma-Geliştirme departmanına sahip mi? Bu konudaki girişimler de kurumsallaşma için teşvik edilmelidir.

- **İşletmenin çevre, iş sağlığı ve güvenliği gibi standartlara uyum çalışmaları yapıldı mı?**

Bu standartlar tavizsiz bir şekilde zaten uygulanması gerekmektedir. Çünkü

⁸ Örneğin şirket 1.000.000 TL'lik yatırım yapacak ama çok masraf olmasın diye sermaye 10.000 TL gösteriliyor.

işletmeler sadece ürün kalitesine yönelik değil nihayetinde yaşam kalitesine yönelik çalışmaları da gerçekleştirmelidirler.

- **İşletmenin risk yönetimi, sürdürülebilirlik anlayışı var mı?**

Kurumsallaşma kültürünün oluşmadığı işletmelerde genelde risk ortaya çıkınca çare aranıyor. Çünkü şirket sahiplerinin her şeye ben hâkim olabilirim, bilirim, eski kara düzen kontrol edebilirim yaklaşımı geçerlidir. Bu yüzden nitelikli, profesyonel eleman istihdam etmemeleri, kurumsallaşamamalarına, şirketlerin ikinci veya sonraki kuşağa geçmemesine neden olmaktadır.

Sonuç

Geçmişte yaşanan olayların, edinilen iyi veya kötü tecrübelerin yazılı hale getirilmesi ve onların kötülerinin bugün ve yarınlarda tekrar edilmemesi kurumsallaşmış bir yapıda mümkündür. Başka bir bakışla kurumsallaşma, gerçek ve tüzel kişilerin gerçekleştirdiği her türlü etkileşim ve iletişim süreçlerinin belirli kurallara bağlı olmasını ifade eder.

İletişimdeki bu formal ve enformel kuralların oluşumu da belli bir zamana bağlıdır. Bu yüzden geçmişte edinilen iyi veya kötü tecrübelerin geleceğe aktarılması, yani kurumsal değişimin gerçekleşmesi sayesinde ekonomik anlamda katlanılan maliyetlerin tekrarı önlenebilecektir.

Ancak iş hayatına yeni başlayacak işletmelerin geçmişe ait bir tecrübe birikimi olmaması, onların karşı karşıya kalacağı riskleri dolayısıyla maddi manevi maliyetlerini artıracaktır. Bunun engellenebilmesi için de kurumsallaşmanın önemli bir temel standardı haline gelmiş Kalite Yönetim Sistemleri kurulmalıdır. Böylece işletmelerin karşı karşıya kalacağı sorunlar ortadan kaldırılabilir veya olumsuzluklar azaltılabilir.

Yeni kurulan şirketlerin, günümüzün küresel piyasalarında yer alabilme başarısını gösterebilmesi için de kurumsal değişimin sürekliliğini sağlayacak ve onu içselleştirecek bir şirket kültürü yanında uygun bir ekosistemin de egemen olması gerekir. Bunun için de topyekûn düzenlemelerin hayata geçirilmesi ve/veya teşvik edilmesi gerekmektedir.

Çünkü bütün sosyal veya ekonomik yapılar için çok önemli olan kurumsallaşmanın başarısız olduğu bir durumda risklerin yönetilemez hale gelmesi, mikro ölçekte işletmelerin iflas riskini artırmaktadır. Makro boyutta da ülke kaynaklarının heba edilmesine yol açmaktadır. Çözüm kurumsallaşmanın önemli bir adımı olan süreçlerin işin başında tanımlanmasını içeren uluslararası standart olan KYS'nin kurulması ve işletilmesidir.

Öz cümle uluslararası bir dil olan KYS'leri işletmeler için kurumsallaşmada bir başlangıç olabilir. Çünkü KYS'leri, edinilen tecrübelerle sürekli revize edilerek, hayatın içindeki sistemlerin süreçlerinin iyileştirilmesini ve daha iyiye ulaşılmasını sağlayan bir yöntem bilimidir.

Kaynakça

- Acemoğlu, D. ve Robinson, J. A. (2016). *Ulusların Düşüşü Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*, Çeviren: Faruk Rasim Veliođlu, 11. Baskı, İstanbul, Dođan Kitap.
- Aysan, A.F. (2014). "Yönetişim ve Kurumlar Kavramlarının Yükselişii", *Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar*, Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Faruk Aysan, Devrim Dumludağ, Ankara: İmge Kitabevi, 67-84.
- Dumludağ, D. (2014). "Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Kalkınma" *Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar*, Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Faruk Aysan, Devrim Dumludağ, Ankara: İmge Kitabevi, 15-36.
- Ertürk, S. (1993). *Diktacı Tutum ve Demokrasi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları/1445.
- North, D. C. (2010), *Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans*, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İkinci Basım.
- Rodrick, D. (2014). "Kaliteli Büyümeye Yönelik Kurumlar: Nelerdir ve Nasıl Kazanılır?", *Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar*, Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Faruk Aysan, Devrim Dumludağ, Ankara: İmge Kitabevi, 37-65.
- Tezer, H. (2016). "21. Asırda İpekyolu Ekonomileri ve Türk Dünyasının Ekonomik Gelişim Süreci", *Uluslararası "İpek Yolunun Yükselişii ve Türk Dünyası" Bilgi Şöleni*, 3-5 Mart 2016, Ankara.
- Yereli, K. (2017). "Kurumsal Hafıza", <http://www.medimagazin.com.tr/authors/kor-yereli/tr-kurumsal-hafiza-72-78-2913.html>

E-ISSN:
2547-9628

Strategic Research Academy ©

© Copyright of Journal of Current Researches on Business and Economics is the property of Strategic Research Academy and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.